

2016'DA

EKONOMİ

SADIK ÜNAY • HATİCE KARAHAN • NURULLAH GÜR • ŞERİF DİLEK

GİRİŞ

Türkiye ekonomisi küresel ticaretteki zayıflık, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi ve ciddi jeopolitik risklerin gölgesinde 2016 yılının ilk yarısında önemli bir büyüme performansı gösterirken, darbenin gerçekleştiği üçüncü çeyrekte kısmi bir daralma yaşamıştır. 15 Temmuz darbe girişimi sürecinde ciddi sistemik risklerle karşı karşıya kalan Türkiye ekonomisi bir ülkenin yaşayabileceği en büyük siyasi ve ekonomik krizlerden birisiyle karşı karşıya kalmıştır. Bertaraf edilen darbe girişimi sonrasında aktif bir kriz yönetimi performansı sergilenmiş, ekonomik aktivitelerde canlılığın devamlılığı için önemli adımlar atılmış, ulusal ve uluslararası yatırımcılara yönelik güven verici açıklamalarla pozitif ortamın istikrarı sağlanmıştır.

Türkiye ekonomisi 2016 yılında kendi iç dinamiklerinin yanında yaşanan kritik küresel çalkantıların ve gelişmelerin etkili olduğu bir süreç yaşamıştır. Küresel ekonomide yaşanan gelişmelere bakıldığında; Haziran ayında İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma kararı (*Brexit*) sonrası süreçte yaşanan belirsizlikler ve Avrupa'nın geleceğine yönelik endişeler artış göstermiştir. AB'nin kendi içinde yaşanan muhtemel çıkış (exit) tartışmalarının tetiklediği belirsizlik küresel piyasalara taşınmıştır. Faiz artırım sürecine gireceğine dair sinyaller veren Amerikan Merkez Bankası (FED) küresel piyasalar üzerinde etkisini bu yıl da sürdürürken Aralık ayında vereceği faiz kararı bekleşi, gelişmekte olan piyasalara yönelik belirsiz ve negatif bir algının devamına yol açmıştır. ABD Başkanlık seçimlerinde Donald Trump'ın seçilmesi sonrasında küresel piyasalarda baş gösteren panik ve belirsizlik, FED'den gelecek muhtemel faiz artırım kararı beklentisiyle Amerikan dolarının diğer para birimlerine karşı aşırı değer kazanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülke para birimleri üzerinde ciddi bir baskı oluşmuştur.

Bu gelişmelerin gölgesinde Türkiye atlatılan 15 Temmuz darbe girişiminin öncesi ve sonrasında dış politikada izlenen normalleşme adımlarıyla bölgesel siyasi ve ekonomik riskleri elimine etme uğraşı vermiştir. Kasım 2015 tarihinde Rusya ile yaşanan jet krizi iki ülke arasında siyasi ve ekonomik tansiyonun yükselmesine neden olmuş, Türkiye ekonomisi turizm ve tarım ürünleri başta olmak üzere Rusya'ya ihracat ettiği ürünlere uygulanan ambargodan dolayı ciddi dış talep sıkıntısına maruz kalmıştır. Buna karşın Türkiye'nin Rus doğalgazına yönelik alternatif arayışlarına

başlaması ve kaynak çeşitliliğini sağlama girişimleri Moskova yönetimini tedirgin etmiştir. Özellikle Rusya'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı Türkiye'deki meşru hükümete ve Cumhurbaşkanı'na destek mahiyetindeki söylem ve eylemleri iki ülkeyi tekrardan hızlı bir normalleşmeye götürmüştür. Her iki taraf jeopolitik riskler ve küresel belirsizliklerin yoğun olduğu bu dönemde stratejik bir vizyonla davranarak karşılıklı ilişkileri tazeleme yoluna gitmişlerdir. Benzer şekilde Türkiye'nin Mavi Marmara saldırısı sonrası gerginleşen İsrail ile ilişkileri de normalleşmiş ve iki ülke enerji başta olmak üzere bazı alanlarda stratejik iş birliğini sürdürme kararı almışlardır. Mısır ile de normalleşme adımlarının atılması için altyapı çalışmaları başlamıştır.

2016 yılı küresel ekonomideki yavaşlama ve talep daralması ile ulusal bazlı faktörlerin bileşimi sonucunda Türkiye ekonomisini dış ticaretin olumsuz etkilerine maruz bırakan bir dönem olmuştur. Buna göre senenin ilk 10 ayında 2015 yılının aynı dönemine göre ihracat dolar bazında yüzde 2,8 ve ithalat ise yüzde 5,8 gerileme kaydetmiştir. Ocak-Ekim döneminde dış ticaret açığı yıllık bazda yüzde 12,5 gerileyerek 46,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı ise 2015 yılının aynı dönemindeki yüzde 69,5 seviyesinden yüzde 71,7'ye yükselmiştir.

Kamu maliyesi tarafından bakıldığında olumsuz küresel gelişmeler, bölgesel riskler ve içeride yaşanan başarısız darbe girişimine rağmen, Türkiye ekonomisinin 2016 yılında ılımlı bir büyüme performansı göstermesinde genişlemeci maliye politikasının önemli katkısı olmuştur. Hükümet kamu tarafından gerçekleştirilen tüketim ve yatırım harcamalarını artırarak ekonomik büyümeye ivme kazandırmaya çalışmış ve bunda bir ölçüde başarılı olmuştur. 2016'da özellikle kamu tüketim harcamaları uzun zamandır görülmeyen bir hızla artmıştır.

2016 yılında Türkiye'de para politikası ile ilgili en dikkat çeken konular ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) faiz oranlarını sadeleştirme politikasına geçmesi ve FED'in küresel piyasaları ilgilendiren faiz kararlarına dair beklentiler olmuştur. FED 2015'in son toplantısında beklentiler dahilinde kısa vadeli faiz oranında 0,25 puanlık artışa giderek faiz aralığını yüzde 0,25-0,50 bandına yükseltmiştir. FED'in 2016'da en az iki kere faiz artışına gideceği beklenmekteydi. Ancak küresel ekonomide yaşanan gelişmeler (Çin ekonomisiyle ilgili kaygılar ve *Brexit* sonrası yaşanan belirsizlik ortamı) ve ABD başkanlık seçimi sürecinin beklenenden farklı bir şekilde gerçekleşmesi FED'in Aralık 2016'ya kadar yeni bir faiz artışına gitmesinin önüne geçmiştir. FED 2016'da sadece Aralık ayındaki toplantısında kısa vadeli faizleri 0,25 puan artırarak faiz aralığını yüzde 0,50-0,75 bandına yükseltmiştir. Nitekim FED'in Aralık ayına kadar faiz artırmaması ile oluşan uygun ortamı değerlendiren TCMB yılın ilk dokuz ayında faizlerde sadeleştirme politikasını ısrarla uygulamaya devam etmiştir. Donald Trump'ın ABD başkanı seçilmesiyle birlikte artan belirsizlikler ve ABD'de faizlerin yükseleceğine dair beklentilerin yükselmesiyle birlikte dolar bütün dünya genelinde değer kazanmıştır. Dolar endeksi 102 seviyesini test ederek

ABD'nin Irak'ı işgal ettiği 2003 yılından bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Dolar yen ve avro karşısında yükselişe geçmekle birlikte en fazla gelişmekte olan ülke para birimlerine karşı değer kazanmıştır. Türk lirası da (TL) dünyadaki bu genel trend içerisinde görece değer kaybetmiş ve USD/TL kuru 3,60 seviyesine yaklaşarak tarihi zirveleri görmüştür. Ancak içeride yapay döviz talebi yaratılmasına dayanan spekülasyon işlemlere karşı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın başını çektiği dolar bozdurma kampanyası etkili olmuş ve gerek kamu kurumları gerekse hanehalkı tarafından yüksek montanlı dolar satışları yapılması sonucu kurdaki oynaklık azaltılmıştır.

EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

Türkiye ekonomisi 2016 yılının ilk yarısında ılımlı büyüme performansını sürdürmekle birlikte, 3. çeyrekte yaşanan 15 Temmuz darbe girişimi ve artan risklerin etkileriyle yılın ikinci yarısında görece zayıflayan bir performans sergilemiştir. Söz konusu tablonun detaylarını analiz eden bu değerlendirme, kaleme alındığı Aralık ayı itibarıyla mevcut olan ilk üç çeyreklik Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) verilerini baz almaktadır. Bu doğrultuda yılın 3. çeyreğine ilişkin açıklanan verilerle birlikte Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) GSYH hesaplamalarında bir metodoloji değişikliğine gittiğini belirtmekte fayda vardır. Nitekim Avrupa Hesaplar Sistemi'ne (ESA 2010) uygun bir yöntemi benimseyen GSYH hesapları, uluslararası uyumluluk ve güncellik çerçevesinde revize edilirken önceki döneme ilişkin verilerin de güncellenmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu bölümdeki değerlendirme TÜİK'in 12 Aralık 2016 itibarıyla geçiş yaptığı yeni veriler çerçevesinde şekillenecek ve yılın ilk yarısına dair veriler için söz konusu yeni serilerden yararlanılacaktır.

Buna göre 2016'da Türkiye ekonomisi ilk iki çeyreğin her birinde, bir önceki yılın aynı çeyreklerine göre yüzde 4,5 oranında büyüme kaydetmiştir. Yılın ilk yarısı bu bağlamda incelendiğinde büyüme performansının iç talep kanadından destek aldığı anlaşılmaktadır. İlk çeyrekte gayrisafi sabit sermaye oluşumu ile devletin tüketim harcamalarından önemli ölçüde katkı gören iç talep, özel tüketim harcamaları cephesinde ise görece zayıf destek görmüştür. Türkiye ekonomisi yılın ikinci çeyreğinde ise hanehalkı tüketiminin güçlenerek başrol oynadığı ve yine devletin tüketim harcamaları ile yatırımların da katkı verdiği bir büyüme performansı sergilemiştir. Bununla birlikte söz konusu her iki dönemde de küresel ekonomideki yavaşlama ile birlikte dış talebin büyümeye katkı vermediği ve özellikle 2. çeyrekte aşağı yönlü etkilerini artırdığı anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmeye temel teşkil eden gelişim hızları Tablo 1'de verilmektedir.

Öte yandan 3. çeyrekte söz konusu gelişim hızı yüzde -1,8 oranında gerçekleşerek ekonomide yıllık bazda görece bir daralmaya işaret etmiştir. Böylece Türkiye ekonomisi küresel krizin etkilerinin hissedildiği 2009 yılından sonra ilk kez bir GSYH düşüşü kaydetmiştir. Bu düşüşün uluslararası ve ulusal olumsuzlukların bir araya gelmesi sonucu oluşan konjonktürel bir düşüş olduğu ve geçici bir durumu yansıttığı düşünülmektedir. Dikkat çeken bu dönem kapsamındaki harcama detayları incelendiğinde ise GSYH içinde önemli bir ağırlığa sahip olan özel tüketimin yüzde 3,2 oranında bir düşüş kaydederek iç talebin gelişimini aşağı yönlü etkilediği göze çarpmaktadır (Tablo 1).

Buna ek olarak yatırımlardaki yüzde 0,6 oranındaki daralma da bu kanattan yılın ilk yarısında gelen desteğin 3. çeyrekte nispeten zayıfladığını göstermektedir. Bu dönemde GSYH gelişimine olumlu katkı veren bir unsur olarak ise genişlemeci maliye politikaları sonucu devletin nihai tüketim harcamalarından bahsetmek gerekir. Nitekim bu kalemden gerçekleşen yüzde 23,8 oranındaki büyüme, iç talepteki özel tüketim ve yatırım toplamından gelen negatif etkiyi önemli ölçüde kompanse etmeyi başarmıştır. Net ihracat kanadında ise küresel talep daralması sonucu ihracatın bu dönemde görece düşüş sergilemesi ve ithalatın artış kaydetmesi sonucunda GSYH gelişimini aşağı çeken bir etki oluşmuştur.

TABLO 1. HARCAMA KALEMLERİNİN GELİŞİM HIZI (YÜZDE, ÖNCEKİ YILIN AYNI ÇEYREĞİNE GÖRE)			
	2016 Ç1	2016 Ç2	2016 Ç3
Özel Tüketim	0,2	3,7	-3,2
Devlet Tüketimi	11,1	13,7	23,8
Yatırımlar	7,8	4,7	-0,6
Mal ve Hizmet İhracatı	3,5	0	-7
Mal ve Hizmet İthalatı	4,6	9,1	4,3
GSYH	4,5	4,5	-1,8

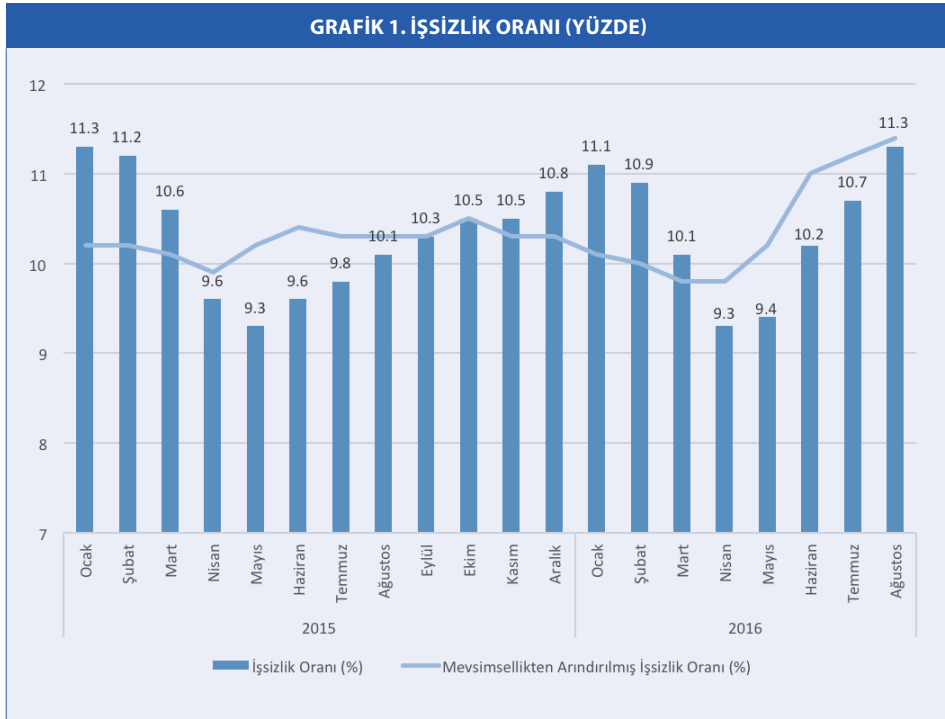
Kaynak: TÜİK

Yukarıda da ifade edildiği üzere yılın 3. çeyreğinde gerçekleşen görece ekonomik daralma, küresel talep daralması ile birlikte bu dönemin hemen başında yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminin olumsuz etkilerini ve tırmanan jeopolitik riskler ile terörist saldırıların menfi yansımalarını taşımaktadır. Bu bağlamda artan terör saldırıları ve Rusya ile gerilen ilişkilere istinaden 2016'da belirgin biçimde zayıflayan turizm sektörünün büyüme üzerindeki olumsuz etkisi altı çizilmesi gereken bir gelişmedir. Rusya ile sağlanan normalleşme ortamı ile birlikte bu parametrenin 2017 yılı başından itibaren olumlu yönde katkı yapması beklenmektedir. Öte yandan 3. çeyreğe

ilişkin bir detay olarak takvimsel, bir diğer ifadeyle iş günü sayısındaki azalmadan kaynaklanan kısmi etkilerden de bahsetmek mümkündür.

Son olarak TÜİK tarafından güncellenen GSYH yöntemi ve buna bağlı baz etkileri nedeniyle 3. çeyrek gelişim hızında beklenenin ötesinde bir etkinin varlığını sorgulamak da mümkündür. Bu bağlamda yılın 2. çeyreğindeki büyüme hızının da yeni yöntemle birlikte yüzde 4,5 olarak yukarı yönlü revize edildiğini hatırlamak gerekir. Bunun da ötesinde söz konusu hesaplama revizyonuna göre 2016 öncesindeki yıllara dair gelişim hızlarında da yukarı yönlü güncellemelerin dikkat çektiğini not düşmekte fayda vardır.

2016 yılında ekonominin gelişimi bu şekilde özetlenmiş olmakla birlikte bunun kritik yansımalarından olan iş gücü piyasası ve bu kapsamda özellikle işsizlik oranına bakmak da önem taşımaktadır. Bu değerlendirme kaleme alındığında açıklanmış olan veriler kapsamında Ocak-Ağustos arasındaki döneme ait istatistikler mevcuttur. Söz konusu bu veriler ise Türkiye ekonomisinde işsizlik oranınının 2016 yılına yüzde 11,1 oranında giriş yaparken sonrasındaki dönemlerde öncelikle bir düşüş sergilediğini ve Nisan ayında da yüzde 9,3 seviyesine gerilediğini göstermektedir (Grafik 1). Mayıs döneminden itibaren ise işsizlik oranında ekonomideki yavaşlamaya koşut olarak yeniden bir yükselme eğilimi belirmiş ve bu eğilim 3. çeyrekte güçlenerek Ağustos döneminde yüzde 11,3 düzeyinde bir işsizlik oranına ulaşmıştır.

Kaynak: TÜİK

Ağustos istatistikleri bu dönemde toplam istihdamın bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 323 bin artarken, tarım dışı istihdamda 579 bin artış ve tarım istihdamında ise 257 bin azalış yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Ağustos verileri işsizlik oranında bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,2 puanlık bir yükselişe işaret ederken istihdamda yıllık bazda yüzde 1,2'lik yavaş bir artış dikkat çekmektedir. Aynı dönemde tarım dışı istihdamın temposunun ise yüzde 2,7 ile nispeten daha güçlü olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte yılın önceki çeyreklerinde gerek toplam gerekse tarım dışı istihdamın gelişim oranlarının daha yüksek seviyelerde gerçekleştiğini vurgulamak gerekir.

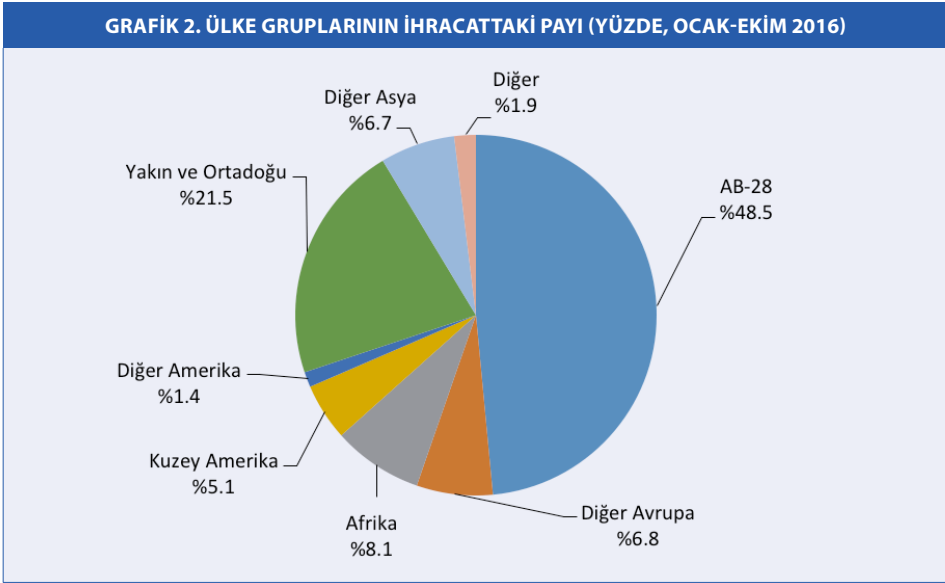
Öte yandan 3. çeyrekteki veriler mevsimsellikten arındırılmış olarak incelendiğinde de işsizlik oranında görece bir yükselişe şahit olunmaktadır. Hükümetin açıkladığı ekonomik canlandırma paketi ile birlikte bu açıdan da önümüzdeki dönemde bir iyileşme sağlanacağı umulmaktadır. Nitekim mevsimsellikten arındırılmış seriye göre Temmuz döneminde işsizlik oranı Haziran'daki yüzde 11 seviyesinden yüzde 11,2'ye çıkarken Ağustos'ta da 0,2 puan artışla yüzde 11,4'e yükselmiştir. Tarım dışı verileri Temmuz ve Ağustos dönemlerinde sırasıyla 52 bin ve 23 bin kişilik istihdam düşüşü kaydederken söz konusu gelişmede sanayideki olumsuz gerilemenin başrolde olduğunu ve ayrıca hizmetler sektöründe de bir istihdam yavaşlaması yaşandığını göstermektedir. 2016 yılında istihdama dair öne çıkan bu gelişmelerin yanı sıra iş gücü arzının da artış seyrini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte iş gücüne katılım gelişiminin son çeyrekte bir yavaşlama sergilediği de not düşülmelidir. Bu doğrultuda yılın ilk çeyreklerinde yıllık bazda yüzde 3 civarı büyüme hızları sergileyen iş gücünün Ağustos döneminde yüzde 2,5 oranında bir artış kaydettiği gözlenmektedir.

DIŞ TİCARET VE CARİ AÇIK

2016 yılı küresel ekonomideki yavaşlama ile ulusal bazlı faktörlerin bileşimi sonucunda Türkiye ekonomisini dış ticaretin olumsuz etkilerine maruz bırakan bir dönem olmuştur. Bu değerlendirme kaleme alınırken mevcut olan nihai veriler 2016 Ocak-Ekim dönemindeki dış ticaret gelişimi hakkında bilgi vermektedir. Buna göre senenin ilk 10 ayında 2015'in aynı dönemine göre ihracat dolar bazında yüzde 2,8 ve ithalat ise yüzde 5,8 gerileme kaydetmiştir. Gerek ihracatta gerekse ithalatta yaşanan bu gelişmelerin perde arkasını incelemek ise önem arz etmektedir.

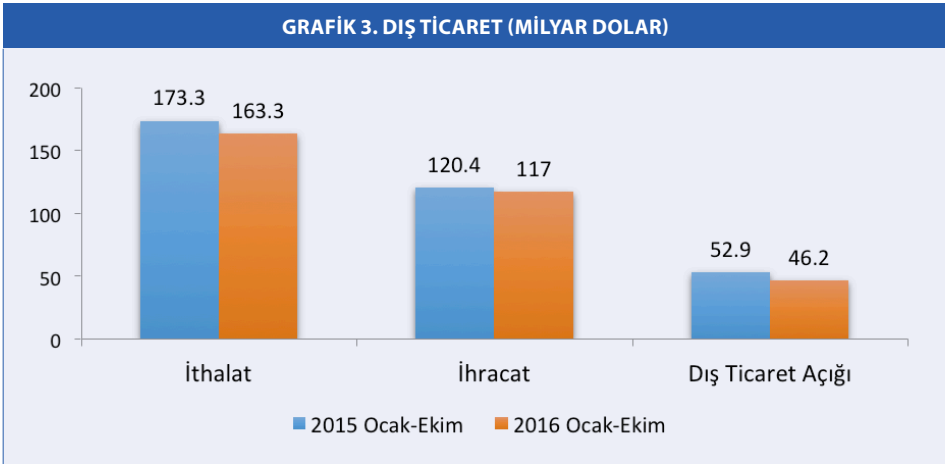
Bu bağlamda öncelikle ihracat ele alınacak olursa; Rusya, Irak ve İsviçre pazarlarının Türkiye'nin 2016 ihracat performansını en olumsuz etkileyen pazarlar olduğu gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, Suudi Arabistan ve Çin gibi pazarlarda da görece düşüşler göze çarpmaktadır. Olumlu tarafta ise yaptırımların kalkması sonrası İran'a yapılan ihracat, bu dönemde kaydettiği yıllık bazda yüzde 44,6'lık artış ile toplam gelişimi en güçlü etkileyen pazar olmuştur. Yılın ilk 10 ayında çeşitli Avrupa pazarlarında da pozitif ihracat gelişimleri kaydedilmiştir. 2016 yılında Türkiye'nin ihracatının bir miktar toparlanmakla birlikte pozitif bir gelişime geçememesinin ardında ise Rusya ve Irak gibi pazarları açıklayan jeopolitik yansımaların yanı sıra global talepteki yavaş seyrin de etkili olmayı sürdürdüğü bilinmektedir.

Ülke grupları bağlamında ise Türkiye'nin 2016 yılında ihracat portföyünde AB'nin payı artarak ilk on aylık dönemde 2015'teki yüzde 44'lük orandan yüzde 48,5'e yükselmiştir (Grafik 2). Kuzey Amerika bölgesinin pastadaki payı da 0,2 puan artarak yüzde 5,1 olmuştur. Buna mukabil diğer Avrupa ülkelerinin payı 3,6 puan düşüşle yüzde 6,8 olarak kaydedilmiş Afrika, Yakın Asya ve Ortadoğu ile diğer Asya ve diğer Amerika bölgelerinin payları ise gelişmekte olan piyasalardaki daralmaya koşut olarak küçülmüştür.

Kaynak: TÜİK

İhracat verilerinde öne çıkan fasıllar incelendiğinde ise birçok ürün grubunda yıllık bazda daralmalar yaşandığı gözlenmektedir. Bununla birlikte ihracat gelişim hızına yukarı yönlü katkı veren bir fasıl olarak yüzde 11,5 oranında artış kaydeden motorlu kara taşıtları öne çıkmaktadır.

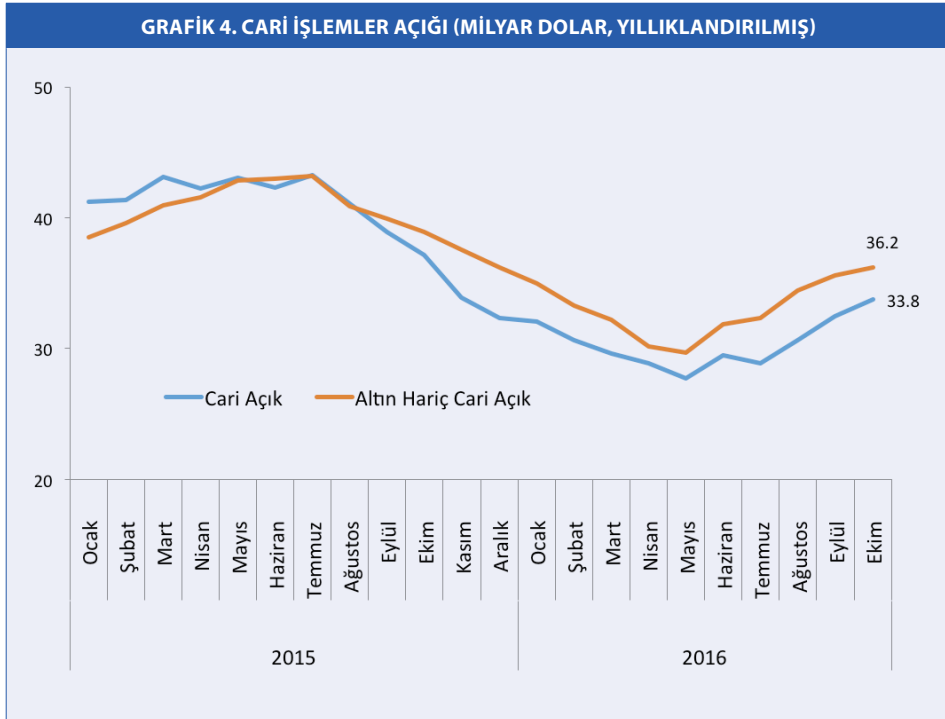
Kaynak: TÜİK

Fasıllar çerçevesinde ithalat verileri değerlendirildiğinde ise Ocak-Ekim ayları arasında toplam ithalat düşüşüne en güçlü katkıyı veren grubun yüzde 32,1 gerileme kaydeden mineral yakıtlar ve yağlar olduğu görülmektedir. Aşağı yönlü etki yapan fasıllar arasında enerjiyi demir-çelik izlerken birçok diğer ürün grubunda da düşüşler kaydedilmiştir. Bununla beraber elektrikli makine ve cihazlar, makineler ve kıymetli

metaller-taşlar fasılları, söz konusu dönemde ithalat gelişimini yukarı yönlü etkileyen fasıllar arasında öne çıkmıştır. İthalat yapılan ülkelere dair istatistikler de yılın ilk 10 ayında kaydedilen gerilemede Rusya ve İran pazarlarının yine başrolde olduğuna işaret ederken BAE, Japonya ve Çin, Türkiye'nin ithalatının gelişimini yukarı yönlü etkileyen pazarların başında gelmiştir.

Bu veriler çerçevesinde Ocak-Ekim döneminde dış ticaret açığı yıllık bazda yüzde 12,5 gerileyerek 46,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3). Söz konusu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı ise 2015 yılının aynı dönemindeki yüzde 69,5 seviyesinden yüzde 71,7'ye yükselmiştir.

Bu gelişmelerin paralelinde cari işlemler açığı 2015 yılının 2. yarısında sergilediği düşme trendini 2016 yılının ilk dönemlerinde sürdürmüştür. TCMB tarafından açıklanan mevcut veriler dahilinde Ocak-Ekim döneminde cari açık önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6 oranında bir artış kaydederek 26,5 milyar dolar olmuştur. Bu dönemde cari işlemler hesabı mal ve birincil gelir dengelerindeki sırasıyla 33,8 ve 7,8 milyar dolarlık açıklarla aşağı yönlü hareket ederken hizmetler dengesindeki 13,7 milyar dolarlık fazladan olumlu etkilenmiştir. Cari işlemler dengesindeki gelişmelerde bu dönemde turizm net gelirlerinde kaydedilen zayıflamanın olumsuz etkileri göze çarpmaktadır. Yıllıklandırılmış cari açık ise Ekim sonu itibarıyla 33,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşerek yılın 2. yarısındaki tırmanış eğilimini sürdürmüştür (Grafik 4).

Kaynak: TCMB

KAMU MALİYESİ

Küresel ekonomideki zayıflık, 15 Temmuz darbe girişimi ve jeopolitik gelişmelere rağmen Türkiye ekonomisinin 2016'da ılımlı bir büyüme performansı göstermesinde genişlemeci maliye politikasının önemli katkısı olmuştur. Hükümet kamu tarafından gerçekleştirilen tüketim ve yatırım harcamalarını artırarak ekonomik büyümeye ivme kazandırmıştır. 2017-2019 dönemine ait Orta Vadeli Program'a (OVP) göre kamu tarafından gerçekleştirilen tüketim ve sabit sermaye yatırım harcamalarının artış hızının 2016 yıl sonu itibarıyla özel kesim tüketim harcamaları ve özel sektör yatırım harcamalarının artış hızının üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir (Tablo 2). 2016'da özellikle kamu tüketim harcamaları uzun zamandır görülmeyen bir hızla artmıştır. Bununla birlikte kamu tüketim harcamalarının 2017 yılında düşük, 2018 ve 2019 yıllarında ise mütevazı bir oranda büyümesi planlanmaktadır.

TABLO 2. TEMEL MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER (OVP 2017-2019)					
	2015	2016 (GT)	2017 (P)	2018 (P)	2019 (P)
GSYH Büyümesi (1)	4	3,2	4,4	5	5
Toplam Tüketim (1)	5,1	5,8	3,8	4,5	4,4
Kamu	5,6	11,8	0,4	2,1	2
Özel	5	5	4,3	4,8	4,6
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı (1)	3,9	0,1	5,1	5,2	5,5
Kamu	9,4	3,5	8,9	3,5	-2,7
Özel	2,4	-0,8	4	5,7	8
Toplam Yurtiçi Tasarruf /GSYH	14,3	13,5	14,6	15,5	16
Kamu	4,4	2,7	2,7	3	3,3
Özel	10	10,8	11,9	12,4	12,7
Toplam Tasarruf-Yatırım Farkı/GSYH (1)	-4	-4,3	-4,3	-3,9	-3,6
Kamu	-0,6	-2,2	-2,4	-2	-1,3
Özel	-3,4	-2,1	-1,9	-2	-2,2

Kaynak: OVP

Not: GT: Gerçekleşme Tahmini

P: Program

(1) : Sabit fiyatlarla yüzde değişim

2016 ekonomik teşvikler açısından hareketli bir yıl olmuştur. Hükümet bölgesel ve sektörel teşvikler yoluyla ekonomik büyümeye destek olmuştur. Rusya ile yaşanan jet krizi ve terör olaylarından dolayı turizmdeki durgunluğun etkilerini azaltmak için Şubat ayında “Turizm Acil Eylem Planı” açıklanmıştır.¹ Paket temel olarak turizm sektörünün krediye ulaşımını kolaylaştırma ve yeni yatırımların önünü açmayı hedeflemiştir.

Hükümet Temmuz ayının başında ise yatırım desteği ve teşviklere yönelik geniş kapsamlı yeni bir paket açıklamıştır. Bu paket kapsamında yer alan teşvik unsurlarının bazıları şunlardır:²

- Terör ve doğal afetlerden etkilenen KOBİ'lere 100 bin lira kadar kredi kullandırılacak. Ayrıca yerli makine alımında 300 bin liraya kadar faizsiz kredi sağlanacak.
- Orta ileri teknoloji üretim yatırımlarının tamamı 4. Bölge teşviklerine alınacak.
- Yatırımlarda proje bazlı destek sistemine geçilecek.
- Türkiye'de yatırım kararı alacak uluslararası şirketlere kurumlar vergisi muafiyeti sağlanacak.
- Doğal afetlerde ekonomik kayba uğrayan yatırımcıların sigorta borçları 1 yıl ertelenecek.
- Eximbank'ın kredi verme şartları kolaylaşacak. Teminat açığı olması halinde Kredi Garanti Fonu devreye girecek.
- Kredi kullanımında artık her türlü taşınabilir menkul değer teminat gösterilebilecek.
- Vergi ve prim borcuna yönelik vecibelerini yerine getiremeyenlere bir fırsat daha verilecek. Daha önce taksit ödemelerini ihlal ettikleri için sistemden çıkan mükellefe, geçmişteki taksitlerini de ödemesi şartıyla tekrar söz konusu borçları taksitle ödeme imkanı sağlanacak.
- Şirket/dükkan kuruluşu ve tasfiyesi kolaylaştırılacak.
- İhracatçıya hususi pasaport (yeşil pasaport) verilecek.
- Dış ticaret ile ilgili işlemleri Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tek elden yürütecek.
- Yatırım için kullanılan arazi için beş yıl emlak vergisi alınmayacak.
- Karşılıksız çek işlemine para cezası uygulanacak. Tekrar etmesi durumunda hürriyeti kısıtlayıcı ceza verilecek.
- İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yasası'nın bazı hükümleri bir yıl ertelenecek.
- Damga vergisi teke düşürülecek. Yükte hafif pahada ağır işlerle uğraşanların tedarikçileri arasındaki sözleşmelere de damga vergisi istisnası getirilecek.
- Yurt dışındaki varlığını Türkiye'ye getireceklerine kolaylık sağlanacak.
- Taksi, şehir içi toplu taşıma yapan dolmuş, minibüs, belediye ve halk otobüsleri ile yük taşıma amacıyla kullanılan kamyon ve kamyonetler yılbaşına kadar ÖTV'siz araç yenileyebilecek.

1. “2016 Turizm Acil Eylem Planı açıklandı”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (Şubat 2016), <http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR,154801/2016-turizm-acil-eylem-planı-aciklandi.html>, (Erişim tarihi: 23 Aralık 2016).

2. “İşte Madde Madde Teşvik Paketi”, *Dünya*, 4 Temmuz 2016.

- Terörle mücadelede şehit olanın bir yakını ÖTV'siz araç alabilecek.
- Primlerini zamanında ödeyen Bağ-Kur'lulara beş puan indirim yapılacak. Primlerin zamanında ödenmemesi halinde bu imkan ortadan kalkacak.
- 2B arazileriyle ilgili imkandan yararlanmayan 70-80 bin kişiye tekrar fırsat tanınacak.
- Yurt dışında emeklilik hakkını kazananların Türkiye'de altı aydan az kalmaları durumunda araçlarını getirememesine yönelik sorun giderilecek.

Başbakan Binali Yıldırım tarafından Eylül ayında Diyarbakır'da açıklanan "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Cazibe Merkezleri Programı, Yatırım ve Destek Hamlesi" ile işsizlik, düşük gelişmişlik, düşük ihracat, yüksek göç oranı ve mülteci sorunlarına çözüm sağlayacak yatırımların bölgeye çekilmesi hedeflenmektedir. Bu teşvik hamlesinde 62 milyar TL'lik devlet yatırımının gerçekleştirileceği açıklanmıştır. Söz konusu yatırımların önemli bir kısmının ulaşım ve tarım alanlarına kanalize edilmesi planlanmaktadır. Bu teşvik paketi hem bölgedeki önemli sosyoekonomik sorunları çözmeye hem de bölgenin Türkiye ekonomisine olan katkısını artırma potansiyeli açısından kritik bir hamledir.

Dolardaki yükselişi ve Türkiye ekonomisindeki son gelişmeleri masaya yatıran Ekonomi Koordinasyon Kurulu'nun (EKK) 2 Aralık'ta yapmış olduğu toplantı sonrasında üretim, istihdam ve ihracat alanlarında yaşanan sıkıntıları azaltmak için bir dizi tedbir alınmıştır. KOBİ'lere Kredi Garanti Fonu desteği ile 250 milyar TL'ye varan yeni kredi limitleri açılması, inşaat sektörüne KDV iadesi verilmesi, SGK primlerinin ertelenmesi ve Eximbank'ın sermaye yapısının güçlendirilmesi alınan önemli kararların başında gelmektedir. EKK toplantısında ayrıca dolara olan talebi düşürmek için kamu kuruluşlarının mecbur kalmadıkça döviz üzerinden sözleşme yapmaması kararlaştırılmıştır.

Kamu harcamaları ve teşvikler konusunda bunlar yaşanmışken, kamu gelirleri tarafında 2016'da yaşanan gelişmeler 2015 yılına paralel bir seyir izlemiştir. 2017-2019 OVP'sine göre 2015 yılında yüzde 21,4 olarak gerçekleşen vergi gelirlerinin GSYH'ye oranının, 2016 sonu itibarıyla da aynı oranda gerçekleşmesi beklenmektedir (Tablo 3). Kamunun diğer gelir kalemlerinde de oransal olarak geçtiğimiz yıla kıyasla çok ciddi değişiklikler olmadığı görülmektedir.

2017-2019 OVP'ye göre kamu kesimi genel dengesinin 2016 yılında GSYH'ye oran olarak yüzde 1,9 açık vermesi öngörülmektedir. Buna ek olarak AB tanımlı genel devlet borç stokunun 2016'da yüzde 32,8 gelmesi hedeflenmektedir. AB tanımlı kamu borç stokunun GSYH'ye oranı ile ilgili Maastricht Kriteri'nin yüzde 60 olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin bu alanda çok iyi bir performans sergilediği görülmektedir (Grafik 5). 2002 yılında Maastricht Kriteri'nin üzerinde bir borç stokuna sahip olan Türkiye bu oranı hızla aşağıya çekerek dünya genelinde en düşük kamu borçluluk oranına sahip ülkelerden biri konumuna gelmiştir (Grafik 6).

TABLO 3. GENEL DEVLET DENGESİ (GSYH'YE ORAN, YÜZDE)

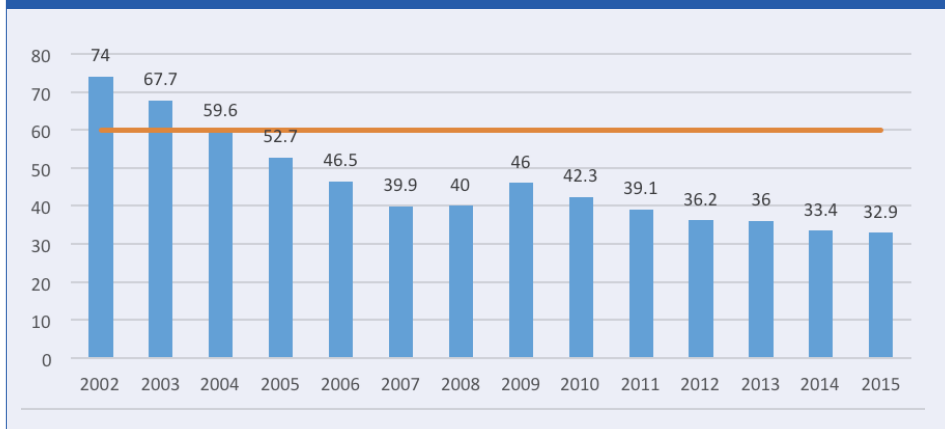
	2015	2016 (GT)	2017 (P)	2018 (P)	2019 (P)
Gelirler	40,9	41,9	41,4	40,3	39,7
Vergiler	21,4	21,5	21,9	21,8	21,6
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,2	2,1	1,8	2	2
Faktör Gelirleri	5,8	6,1	5,4	5	4,8
Sosyal Fonlar	10,9	11,6	11,5	11,2	11,1
Özelleştirme Gelirleri	0,6	0,5	0,7	0,3	0,2
Harcamalar	41	43,7	43	42	40,6
Faiz Dışı Harcamalar	38,2	41,2	40,5	39,6	38,1
Cari Harcamalar	18,3	20	19,2	18,6	18
Yatırım Harcamaları	4,2	4,1	4,3	4,3	4
Transfer Harcamaları	18,6	19,7	19,6	19,1	18,7
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0
Faiz Harcamaları	2,8	2,5	2,5	2,4	2,5
Genel Devlet Dengesi	-0,1	-1,9	-1,7	-1,6	-1
Faiz Giderleri Hariç Denge	2,7	0,6	0,8	0,8	1,6
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-0,7	-2,4	-2,4	-1,9	-1,2
Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	2,1	0,1	0,1	0,5	1,3
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	32,9	32,8	31,9	31,0	29,9

Kaynak: OVP

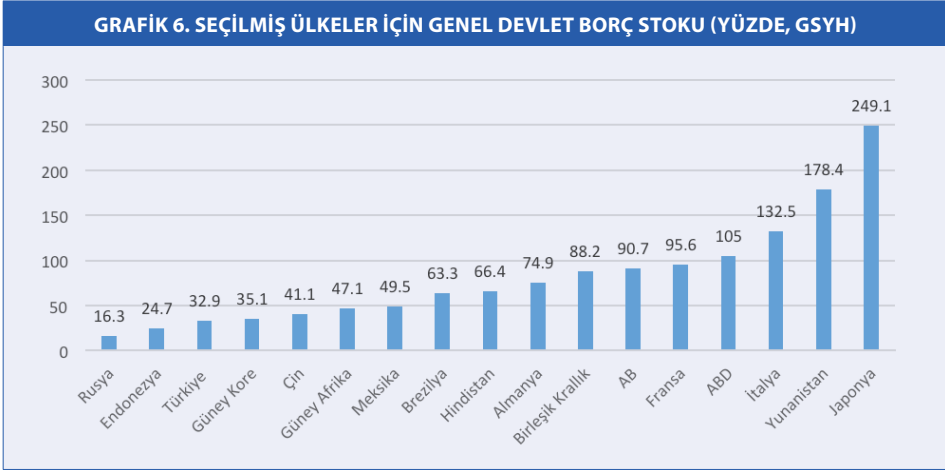
Not: GT: Gerçekleşme Tahmini

P: Program

GRAFİK 5. AB TANIMLI GENEL DEVLET BORÇ STOKU (YÜZDE, GSYH)

Kaynak: TÜİK

Kaynak: IMF

OVP'deki rakamlara bakıldığında kamunun önümüzdeki iki yıllık süreçte harcama ve yatırımlarını artırarak özel yatırımları teşvik etmeye ve ekonomik büyümeye ivme kazandırmaya çalışacağı anlaşılmaktadır. Hükümetin ayrıca ekonomik büyümeyi canlandırmaya yönelik genişleyici maliye politikasını bütçe disiplininin olabildiğince az taviz vererek uygulamaya çalıştığı görülmektedir.

Hükümet yurt dışındaki başarılı olan uygulamaları örnek alarak, Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerine daha hızlı ulaşmasına yardımcı olabilecek bir varlık fonu kurma kararı almıştır. Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi'nin kurulmasına dair Kanun Ağustos ayı içerisinde *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye Varlık Fonu'nun kurulmasıyla şu temel hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır:³

- Büyüme oranına gelecek on yıl içinde yıllık yüzde 1,5 oranında ilave artış sağlanması
- Sermaye piyasalarının büyüme ve derinleşmesinin hızlandırılması
- İslami finansman varlıklarının kullanımının yaygınlaştırılması
- Yapılacak yatırımlarla yaklaşık yüz binlerce kişilik ek istihdam sağlanması
- Savunma, havacılık ve yazılım gibi teknoloji yoğun stratejik sektörlerdeki yerli şirketlerin sermaye ve proje bazında desteklenmesi, küresel oyuncu olmalarının sağlanması
- Otoyollar, Kanal İstanbul, havalimanı ve nükleer santral gibi büyük altyapı projelerine kamu kesimi borcu artırılmadan finansman sağlanması
- Katılım finansmanı sektör payının artırılması
- Arz güvenliği sağlamak üzere Türkiye için önem taşıyan doğalgaz ve petrol gibi yurt dışındaki stratejik sektörlerle yasal ve bürokratik kısıtlamalara bağlı olmadan doğrudan yatırım yapılabilmesi

3. "Türkiye Varlık Fonu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı", Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 1 Ağustos 2016, <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0750.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Aralık 2016).

PARA POLİTİKASI

2016 yılında Türkiye'de para politikası ile ilgili en dikkat çeken konular Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) sadeleştirme politikasına geçmesi ve ABD Merkez Bankası'nın (FED) küresel piyasaları ilgilendiren faiz kararları olmuştur. FED 2015'in son toplantısında beklentiler dahilinde kısa vadeli faiz oranında 0,25 puanlık artışa giderek faiz aralığını yüzde 0,25-0,50 bandına yükseltmiştir. FED'in 2016'da en az iki kere faiz artışına gideceği beklenmekteydi. Ancak küresel ekonomide yaşanan gelişmeler (Çin ekonomisiyle ilgili kaygılar ve *Brexit* sonrası yaşanan belirsizlik ortamı) ve ABD başkanlık seçimi sürecinin beklenenden farklı bir şekilde gerçekleşmesi FED'in Aralık 2016'ya kadar yeni bir faiz artışına gitmesinin önüne geçmiştir. FED 2016'da sadece Aralık ayındaki toplantısında kısa vadeli faizleri 0,25 puan artırarak faiz aralığını yüzde 0,50-0,75 bandına yükseltmiştir. Nitekim FED'in Aralık ayına kadar faiz artırmaması ile oluşan uygun ortamı değerlendiren TCMB, yılın ilk dokuz ayında faizlerde sadeleştirme politikasını ısrarla uygulamaya devam etmiştir. Mart ayındaki Para Politikası Kurulu (PPK) toplantısında faiz koridorunun üst bandı olan gecelik borç verme faizi yüzde 10,75'ten 10,5'e düşürülerek sadeleştirme için ilk adım atıldı. TCMB yedi aylık süreçte faiz koridorunun üst bandını aşağıya çekmeyi sürdürerek Eylül ayındaki PPK'da gecelik borç verme faizini yüzde 8,25'e çekti.

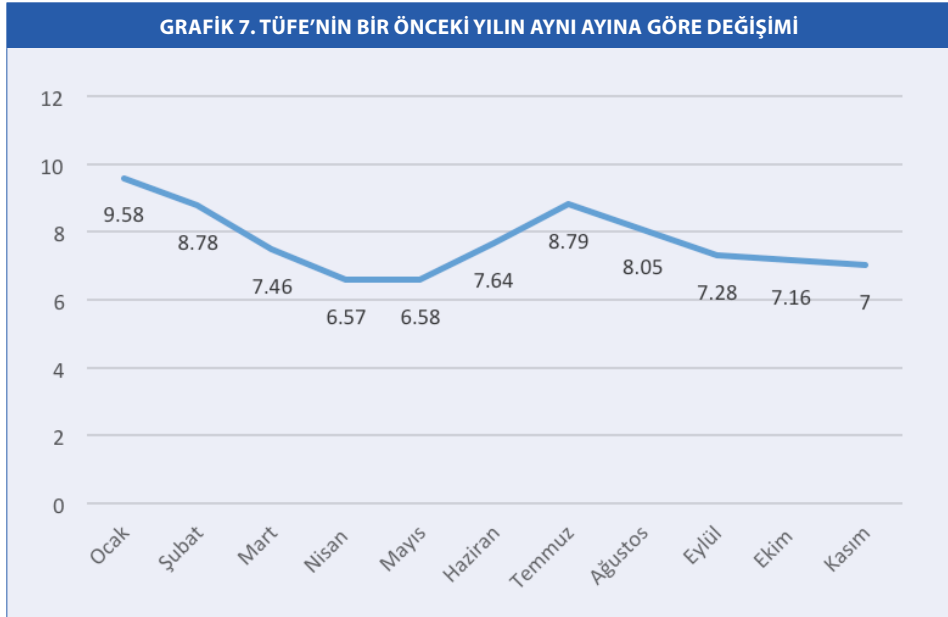
Donald Trump'ın ABD başkanı seçilmesiyle birlikte artan belirsizlikler ve ABD'de faizlerin artacağına dair beklentilerin yükselmesiyle birlikte dolar bütün dünya genelinde yükselmiştir. Dolar endeksi 102 seviyesini test ederek ABD'nin Irak'ı işgal ettiği 2003'ten bu yana en yüksek seviyesine ulaştı. Dolar; yen ve avro karşısında yükselse de en fazla gelişmekte olan ülke para birimlerine karşı değer kazandı. Türk Lirası da (TL) dünyadaki bu genel trend içerisinde görece değer kaybetti ve USD/TL kuru tarihi zirveleri gördü.

TCMB kurdaki yükselişi engellemek adına rezerv opsiyon mekanizmasının (ROM) katsayılarında belli değişiklikler yaptı. Bununla birlikte PPK'nın 24 Kasım'da yapmış olduğu toplantıda politika faizi yüzde 7,5'den yüzde 8'e, marjinal fonlama oranını yüzde 8,25'ten yüzde 8,50'ye yükseltildi.

Enflasyon cephesine bakıldığında 2016 yılının geçtiğimiz yıllara göre daha

olumlu geçtiği görülmektedir. Enflasyonda yaşanan gelişmeler TCMB'nin sadeleştirme politikasını yürütmesine yardımcı olmuştur. Yıllık enflasyon 2016'nın ilk dört ayını düşüş trendinde geçirerek Nisan ayında yüzde 6,57 olarak gerçekleşmiştir. Mayıs'ta yatay giden enflasyon oranı Haziran ve Temmuz aylarında görece yükselecek yüzde 8,79 seviyesini görmüştür. Temmuz'dan sonra tekrar düşüş trendine giren enflasyon oranı Ekim itibarıyla yüzde 7,00 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 7). Enflasyonun 2016 yılında makul bir seviyeye gerilemesinin temelinde gıda fiyatlarındaki gelişmeler yer almaktadır. Gıda fiyatları 2016 yılında geçtiğimiz yıllara kıyasla düşük oranlarda seyretti. Gıda fiyatlarındaki yavaşlamada; turizm sektörü talebindeki gerileme, Rusya'ya yapılan ihracatta kaydedilen düşüş ve kırmızı ette alınan tedbirlerin etkileri hissedilmiştir. Petrol fiyatları düşük seyretmesine rağmen dolar kurunun yükselmesi benzinin pompa fiyatına ve dolayısıyla enflasyona yansımamasına sebep olmuştur.

TCMB Başkanı Murat Çetinkaya yılın son Enflasyon Raporu'nun açıklandığı toplantıda yaptığı konuşmasında enflasyonun 2016 yılında yüzde 7,5 olarak gerçekleşeceğini, 2017 yılında ise yüzde 6,5'e geriledikten sonra 2018 yılında yüzde 5 düzeyinde istikrar kazanacağını öngörülüğünü belirtmiştir. Kurdaki artışın enflasyona ne derece yansıtacağı TCMB'nin 2017'deki para politikasını şekillendirmesine etki edecek önemli faktörlerin başında gelmektedir. FED'den 2017'de kaç kez faiz artıracığına dair gelecek sinyaller, TCMB'nin önümüzdeki yıl dikkatle takip edeceği bir diğer önemli faktördür.

Kaynak: TÜİK

15 TEMMUZ SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİ

15 Temmuz 2016 Cuma gecesi Türkiye, demokratik hayatı kesintiye uğratmak isteyen bir askeri darbe girişimine tanık oldu. Türkiye'nin demokratik normalleşmeyi birçok yönüyle sağladığı, siyasi istikrar ve makroekonomik yönetişimin güçlü biçimde sürdüğü bir ortamda gerçekleşen 15 Temmuz darbe girişiminin rasyonel bir temelden ne kadar yoksun olduğu görülmüştür. Ülkenin demokratik gelişimine karşı kalkışılan bu darbe girişimi hiçbir rasyonel ve sosyoekonomik zemine oturmadığı gibi toplumun herhangi bir kesiminden meşruiyet alamayacağını da öngörememiştir.

Türkiye'de son yıllarda sağlanan makroekonomik yönetişim başarısı sayesinde oluşan güçlü finansal ve ekonomik yapı muhtemel bir ekonomik kriz tehdidini önlemiştir. Bu darbe girişiminin Türkiye ekonomisine kısa vadede negatif yansımaları olmuş ve piyasalarda yaşanan gelişmelere belli ölçüde tepki vermiştir. Demokrasilere yapılan darbeler bir ülke için yaşanabilecek en büyük siyasi risklerden birisidir. Bu tip konjonktürel dalgalanmalar ulusal ekonominin bir parçasıdır. Örneğin İngiltere'deki referandumdan *Brexit* kararı çıkmasından sonra İngiliz sterlini ABD doları karşısında tarihinin en düşük seviyesine inmiş ve Londra Borsası hızla yere çakılmıştır. Türkiye, İngiltere'nin yaşadığı durum ile karşılaştırılmayacak kadar büyük bir siyasi riski göğüslemesine rağmen ekonomik olarak daha sağlam durmuş ve ne kur ne de yatırımlar açısından büyük şoklar yaşamamıştır. Bu siyasi riskin hızlı bir şekilde ortadan kaldırılması sonucunda piyasalardaki tepkiler büyümeden ehlileştirilmiştir.⁴

15 Temmuz sonrası piyasaların verdiği tepkiyi anlamak için dört farklı gösterge üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Gerçekleşen mezkur darbe teşebbüsü sonrası ülkenin finansal istikrarının gidişatı için BIST 100 Borsa Endeksi, dolar/TL, avro/TL ve ülkenin CDS priminin darbe girişiminden sonraki bir ay içerisindeki dal-

4. Nurullah Gür, "Türkiye Ekonomisi Darbe Teşebbüsünden Neden Etkilenmedi?", *SETA Perspektif*, Sayı: 140, (Temmuz 2016).

galanmaları incelenmiştir (Tablo 4). Başarısız darbe girişiminin 15 Temmuz Cuma gecesi gerçekleşmesi ve hafta sonu piyasaların kapalı olmasından dolayı, 18 Temmuz Pazartesi sabahı piyasaların vereceği tepki merakla beklenmekteydi. Darbe girişiminden sonraki iş günlerinde BIST 100 endeksinin değer kaybettiği, dolar ve avronun da TL karşısında değer kazandığı görülmüştür. Borsa İstanbul'da temel endeks olarak kullanılan, pazarlarında işlem gören, piyasa değeri ve işlem hacmi en yüksek 100 farklı hissenin ortak performansını ölçen BIST 100 endeksinde 15 Temmuz sonrası kısa süreli bir düşüş yaşanmıştır. 15 Temmuz'da 82,83 puan olan BIST 100 endeksi bir hafta içerisinde 71,59 seviyelerine kadar bir düşüş gerçekleştirmiş, sonraki günlerde Borsa'nın hafif yükselişe geçtiği ve Ağustos başında 79,00 puan seviyelerine geldiği gözlenmiştir. Benzer şekilde 15 Temmuz sonrası TL'nin dolar ve avroya karşı değer kaybettiği fakat bu düşüşün de kısa süreli olduğu görülmüştür.

TABLO 4. DARBE GİRİŞİMİ SONRASI BIST 100, DOLAR/TL, EURO/TL VE CDS PRİMİ ANALİZİ (15 TEMMUZ 2016-15 AĞUSTOS 2016)				
Tarih	BIST 100	Dolar/TL	Euro/TL	CDS Primi
15 Temmuz	82.83	2,89	3,21	224,76
18 Temmuz	81.11	3,01	3,33	249,46
19 Temmuz	78.338	3,05	3,36	271,71
20 Temmuz	74.903	3,09	3,40	289,80
21 Temmuz	74.197	3,09	3,41	280,86
22 Temmuz	72.802	3,08	3,39	281,61
25 Temmuz	74.362	3,08	3,39	275,56
26 Temmuz	74.832	3,05	3,35	277,61
27 Temmuz	75.076	3,05	3,35	277,10
28 Temmuz	75.924	3,04	3,36	276,77
29 Temmuz	75.615	3,02	3,35	278,50
1 Ağustos	76.765	2,99	3,34	277,64
2 Ağustos	76.838	2,99	3,36	269,78
3 Ağustos	75.819	3,02	3,38	273,63
4 Ağustos	76.126	3,02	3,37	272,29
5 Ağustos	76.745	3,02	3,35	270,00
8 Ağustos	77.934	3,01	3,34	260,80
9 Ağustos	78.825	2,98	3,31	249,85
10 Ağustos	77.936	2,97	3,30	246,60
11 Ağustos	79.034	2,95	3,29	242,10
12 Ağustos	78.229	2,95	3,30	244,15
15 Ağustos	78.473	2,94	3,29	239,99

Kaynak: Bloomberg HT

Böylece ilk hafta yaşanan bu gelişmelerin arka planında darbenin ilk şokunun yanı sıra aynı haftaya denk gelen TCMB faiz kararı ve daha da önemlisi olağanüstü hal (OHAL) durumuna ilişkin tedirginliğin de bulunduğunu belirtmek gerekir. Buna ek olarak özellikle Standard and Poors' (S&P) tarafından aceleyle verilen not düşürme kararı başta olmak üzere kredi derecelendirme kuruluşlarından gelen haberler de gidişatta dikkat çeken olumsuz gelişmeler olmuştur.

Finansal piyasaların etkin işleyişinin sürdürülmesi amacıyla kriz yönetimi gerçekleştiren TCMB aşağıdaki tedbirleri aldığı kamuoyuna açıklamıştır:⁵

1. Merkez Bankası tarafından bankalara gerekli likidite limitsiz olarak sağlanacaktır.
2. Bankalara sağlanan gün içi likidite imkanının komisyon oranı sıfır olarak uygulanacaktır.
3. Türk lirası likidite sağlamak amacıyla, ihtiyaç duyulması halinde, bankalar tarafından limitsiz tutarda teminat döviz deposu getirilebilmesine imkan tanınacaktır.
4. Bankaların döviz deposu almak üzere de kullanabilecekleri yaklaşık 50 milyar ABD doları seviyesindeki mevcut limitleri gerektiğinde artırılabilir ve kullanım şartlarında (teminat ve maliyet) iyileştirmeye gidilebilecektir.
5. Merkez Bankası nezdindeki tüm piyasalar ve sistemler (Elektronik Fon Transfer ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer) işlemler tamamlanuncaya kadar açık tutulacaktır.
6. Piyasa derinliği ve fiyat oluşumları yakından takip edilecektir.
7. Gerekli görülmesi halinde, finansal istikrarı korumaya yönelik ihtiyaç duyulacak tüm önlemler alınacaktır.

Darbe girişimine karşı piyasalardaki muhtemel panik havasını önlemek için Merkez Bankası'nın bankalara gerekli likiditenin komisyonsuz sağlanacağını açıklaması finansal istikrar için önemli olurken, piyasalar için de ilk saatlerde oluşan endişeyi hafifletmek açısından doğru bir karar olmuştur. Merkez Bankası açıkladığı tedbir paketi ile bankalar ve halkın tüm taleplerine anında cevap verebilecek bir pozisyon alarak, olası bir güvensizlik ortamında finansal piyasalarda yaşanabilecek kur artışları ve Borsada ortaya çıkabilecek muhtemel kayıpların önüne geçmiştir. Böylece darbe girişiminin hemen sonrasında Merkez Bankası'nın finans sektörüyle bir araya gelmesi ve yukarıdaki yedi maddelik tedbir paketini açıklaması piyasalar açısından rahatlatıcı bir önlemin yanında önemli bir adım olmuştur.

Bu önlemler neticesinde halkın ve piyasaların rahatlamasıyla darbe girişiminin ortaya çıkarabileceği ilk şok ortamı en az hasarla atlatılmış, halkın ekonomiye ve ekonomi yönetimine duyduğu güven bir kez daha görülmüştür.⁶ Ekonomi kurmayları ve kurumlarından gelen etkin ve pozitif mesajlar neticesinde endeks ve kurlardaki

5. "Finans Piyasalarına İlişkin Basın Duyurusu", TCMB, 17 Temmuz 2016.

6. Erdal T. Karagöl, "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi", *SETA Perspektif*, Sayı: 139, (Temmuz 2016).

yukarı yönlü ivme, yatay bir seyir almıştır. Bürokrasinin yanında, hiç şüphesiz yerli ve yabancı piyasa oyuncuları tarafından ekonomiye duyulan güven mesajlarının verilmesi yaşanabilecek kur artışları ve Borsada ortaya çıkabilecek muhtemel kayıpların önüne geçmiştir. Bu esnada yaşanan tüm bu finansal dalgalanmaların yanı sıra Türkiye toplumunda darbe kalkışması sonrası vatandaşların bozdurduğu döviz miktarının yaklaşık 10 milyar doları bulması, Türkiye ekonomisi için dikkat çeken önemli bir gelişmeydi.⁷ Toplumsal olarak verilen bedel, siyasi bir demokrasi zaferinin yanında ekonomik bakımdan da gereken bedeli ödemeye hazır olduğunun hem manevi hem de maddi yönden göstergesiydi.

7. "Vatandaşın Dolar Hamlesi 10 Milyarı Buldu", HT Ekonomi, 26 Temmuz 2016, <http://www.haberturk.com/ekonomi/doviz/haber/1272197-vatandasin-dolar-hamlesi-10-milyari-buldu>, (Erişim tarihi: 23 Aralık 2016).

KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARININ KARARLARI

15 Temmuz darbe girişimi sonrası döviz kurlarında yaşanan artış ve borsada oluşan düşüş piyasalar nezdinde etkisi sınırlı bir şekilde görüldü. Darbe kalkışması sonrası aynı haftaya denk gelen TCMB faiz kararı ve daha da önemlisi OHAL'e ilişkin terdirginlik kredi derecelendirme kuruluşların verdiği mesajlarla olumsuz bir havanın oluşmasına sebebiyet verdi. Özellikle darbe girişimi bertaraf edildikten iki gün sonra kredi derecelendirme kuruluşu S&P ajandasında olmamasına rağmen hızlı bir şekilde reaksiyon vererek aceleyle not düşürme kararı vermiştir. Bu olumsuz not düşüşü başta olmak üzere kredi derecelendirme kuruluşlarından gelen haberler de gidişattaki olumsuz gelişmeleri tetiklemiştir.

Türkiye ekonomisinin maruz kaldığı darbe girişimi karşısında hızlıca verilen sübjektif karar ve açıklamalar kurumların aldıkları kararların ekonomik olmaktan çok siyasi olduğunu göstermektedir. Dünyada kredi derecelendirmenin üç oligopol kuruluşun hakimiyetinde olması ve uluslararası sermaye piyasalarında bunların genel kabul görmesi, bu kuruluşların bir ülkenin finansal anlamda havasını rahatlıkla değiştirebileceklerini göstermektedir. Dünya genelinde 80'e yakın kredi derecelendirme kuruluşu olmasına karşın "Büyük Üçlü" olarak bilinen S&P, Moody's ve Fitch Ratings sektörün yüzde 95'ine yakınına kontrol etmektedir.⁸ Türkiye ekonomisi 15 Temmuz darbe girişimi karşısında güçlü durmasına rağmen kredi derecelendirme kuruluşları Türkiye ile ilgili ekonomik rasyonaliteden uzak şekilde değerlendirmede bulunmuşlardır. Darbe girişiminin üzerinden henüz bir

8. "Derecelendirme Sektöründe Daha Fazla Rekabete İhtiyaç Var", AA, 4 Ağustos 2016; Erdal T. Karagöl, "Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Amacı Not mu Soygun mu?", *Yeni Şafak*, 25 Temmuz 2016.

hafta bile geçmemişken uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu S&P, Türkiye'nin BB+ olan notunu BB'ye düşürmüştü. Moody's de kısa bir süre sonrada benzer bir aceleci tavırla Türkiye'nin notu Baa3'ten Ba1'e düşürdü. Bu noktada ise S&P'nin, hükümetin söz konusu kararın açıklanmasından önce yaptığı görüşme teklifine dahi olumsuz cevap vererek ilerlemesi, süregelen subjektif tutumunun devamı niteliğindedir. Objektiflik konusundaki soruna bir örnek olarak verilen not çerçevesinde Türkiye'nin, ciddi ekonomik ve politik problemlerle mücadele eden Brezilya ile aynı seviyeye getirildiğini ve yine ekonomide gri bir tablo çizen Güney Afrika'dan ise iki kademe aşağıda konumlandırıldığını hatırlatmak yerinde olacaktır.⁹

Diğer taraftan Türkiye'ye yönelik not indiriminin gerekçelerine bakıldığında alınan kararın ekonomik rasyonaliteden uzak olduğu görülmektedir. Moody's tarafından yapılan açıklamaya göre alınan indirim kararının iki temel gerekçesi bulunmaktadır: Birincisi Türkiye'nin yüksek boyutlu dış finansman ihtiyacına bağlı risklerde yaşanan artış, ikincisi büyüme ve kurumsal sağlamlık başta olmak üzere kredi destekleyici temellerde yaşanan zayıflama. Moody's'in Türkiye'nin kredi notunu yükselttiği Mayıs 2013 tarihi ile bugün kıyaslandığında gerekçe olarak sunulan konularda ciddi bir farklılık bulunmadığı çok kolay bir şekilde anlaşılabilir. Türkiye'de kamu borcunun GSYH'ye oranı, 2013 yılındaki yüzde 36 seviyesinden 2015'te yüzde 32,9'a düşmüştür. Türkiye G20 ülkeleri arasında kamu borcunun GSYH'ye oranı en düşük olan ülkelerdendir. Borç yükü kamuya göre daha ağır olsa da özel kesim küresel kriz döneminde bile borçlarını döndürmeyi başarmıştır. Cari açık da 2013'ten bu yana düşmektedir. Cari açığın GSYH'ye oranı bu süreçte yüzde 7,5'lerden yüzde 4,5'e düşmüştür.

Mevcut uluslararası likidite koşulları ve Türkiye'deki göstergeleri göz önünde bulundurulduğunda dış finansman ihtiyacına bağlı risklerle ilgili endişe verici bir durum olmadığı ortadadır. Türkiye'nin kurumsal sağlamlıkla ilgili olarak bu süreçte Cumhuriyet tarihinin en çetrefilli dönemlerinden birini yaşamış olmasına rağmen, kurumsal yapının ciddi bir aksaklık yaşamadan çalışmaya devam ettiği gözden kaçırılmamalıdır. Mevzubahis dönemde Gezi Parkı Şiddet Eylemleri, 17-25 Aralık operasyonları ve 15 Temmuz darbe girişimi gibi her ülkenin kaldıramayacağı büyüklükteki siyasi olayların bu kurumsal yapı ile bertaraf edildiği unutulmamalıdır. Hükümet kurumsal yapısının kalitesini daha da üst seviyelere çıkarmak için ciddi reformlara ihtiyaç duyduğunun farkındadır ve bu ekseninde çalışmalarını da sürdürmektedir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası atılan adımlarla birlikte bugüne kadar Türkiye'nin aleyhine çalıştığı anlaşılan kişilerin tasfiyesi kurumsal yapının daha da güçlenmesini sağlayacaktır.¹⁰

9. Hatice Karahan "5 Soru: Darbe Girişiminin Ekonomik Yansımaları", SETA, 28 Temmuz 2016, <http://www.setav.org/5-soru-darbe-girisiminin-ekonomik-yansimalari>, (Erişim tarihi: 23 Aralık 2016).

10. Nurullah Gür, "Moody's'in Ekonomik Rasyonaliteden Uzak Not Kararı", *SETA Perspektif*, Sayı: 146, (Eylül 2016).

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının önceki dönemlerde almış oldukları benzer kararlar sonrası farklı siyasi görüşlere sahip Türkiye'deki finans çevreleri de not düşürme kararının ekonomik değil siyasi olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının küresel kriz öncesi vermiş oldukları kararlarla çok iyi sınav vermedikleri ve bu kararların küresel ekonomiyi ne derece büyük bir girdaba götürdüğü gerçeği hafızalarda tazeliğini korumaktadır. Bu kurumların vermiş oldukları subjektif ve etik-dışı kararlar küresel krizden bu yana ciddi şekilde sorgulanmaktadır.

SONUÇ

Türkiye toplumu normalleşmenin birçok yönüyle sağlandığı, siyasi istikrar ve makroekonomik yönetişimin güçlü biçimde sürdüğü bir ortamda 15 Temmuz gecesi yaşanan ciddi darbe girişimini bertaraf etmeyi başarmıştır. Ülkenin demokratik gelişimine karşı kalkışılan bu darbe girişimi, hiçbir rasyonel sosyoekonomik zemine oturmadığı gibi toplumun herhangi bir kesiminden meşruiyet alamayacağını da öngörememiştir. Türkiye tecrübe ettiği dört askeri darbe, siyasi partilerin kapatılması ve siyasetçilere yasak getirilmesi, ekonomik ve finansal krizler, siyasi istikrarsızlıklar ve toplumsal çatışma gibi çok katmanlı sorunları aşmış bir ülke olarak kriz yönetiminde mesafe kat ettiğini göstermiştir.

Türkiye ekonomisi 2016 yılında dış politikada izlemeye çalıştığı normalleşme adımlarıyla bölgesel siyasi ve ekonomik riskleri elimine etme uğraşı vermiş, hükümet tarafından da ülke içinde ekonomik ortamın canlı tutulmasına yönelik adımlar atılmıştır. Bu kapsamda 2016 ekonomik teşvikler açısından hareketli bir yıl olmuş, hükümet bölgesel ve sektörel teşvikler yoluyla ekonomik büyümeye destek olmuştur. Rusya ile yaşanan jet krizi ve terör olaylarından dolayı turizmde yaşanan durgunluğun etkilerini azaltmak için Şubat ayında “Turizm Acil Eylem Planı” açıklanmıştır. Başbakan Binali Yıldırım tarafından Eylül ayında Diyarbakır’da açıklanan “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Cazibe Merkezleri Programı, Yatırım ve Destek Hamlesi” ile işsizlik, düşük gelişmişlik, düşük ihracat, yüksek göç oranı ve mülteci sorunlarına çözüm sağlayacak yatırımların bölgeye çekilmesi hedeflenmiştir. Dolardaki yükselişi ve Türkiye ekonomisindeki son gelişmeleri masaya yatıran Ekonomi Koordinasyon Kurulu’nun (EKK) 2 Aralık’ta yapmış olduğu toplantı sonrasında üretim, istihdam ve ihracat alanlarında yaşanan sıkıntıları azaltmak için bir dizi tedbir alınmıştır.

2016 yılında Türkiye ihracatının bir miktar toparlanmakla birlikte pozitif bir gelişime geçememesinin ardında ise Rusya ve Irak gibi pazarları açıklayan jeopolitik yansımaların yanı sıra global talepteki yavaş seyrin de etkili olmayı sürdürdüğü bilinmektedir.

Diğer taraftan 2017-2019 OVP’deki rakamlara bakıldığında kamunun önümüzdeki iki yıllık süreçte harcama ve yatırımları artırarak özel yatırımları teşvik etmeye

ve ekonomik büyümeye ivme kazandırmaya çalışacağı anlaşılmaktadır. Hükümetin ayrıca ekonomik büyümeyi canlandırmaya yönelik genişleyici maliye politikasını bütçe disiplininin olabildiğince az taviz vererek uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Hükümet yurt dışındaki başarılı uygulamaları örnek alarak Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerine daha hızlı ulaşmasına yardımcı olabilecek bir varlık fonu kurma kararı almıştır. FED'in 2017 yılında vereceği faiz kararları bütün gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye ekonomisi üzerinde de bir miktar baskı oluşturabilir. Ancak Türkiye'nin hem ekonomik yönetim kapasitesi hem de özel sektörünün dinamizmi bu baskıları aşacak güçtedir.

2016 KRONOLOJİ- EKONOMİ

- 4 Ocak Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) Aralık'ta yüzde 0,21 artarken, Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) yüzde 0,33 düşüş gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 8,81 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 5,71 oldu.
- 11 Ocak 2016-2018 dönemine ilişkin yeni Orta Vadeli Program'a (OVP) göre büyüme tahmini 2015 için yüzde 3'ten yüzde 4'e, bu yıl için de yüzde 4'ten yüzde 4,5'e yükseltildi.
Enflasyon beklentisi 2016 için yüzde 7,5, 2017 için yüzde 6 ve 2018 için yüzde 5 olurken, işsizlik oranı tahmini geçen yıl için yüzde 10,5'ten yüzde 10,2'ye, bu yıl için de yüzde 10,3'ten yüzde 10,2'ye çekildi.
- 15 Ocak TÜİK verilerine göre Ekim'de işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,2 puan artış gösterirken, geçen yılın aynı dönemine göre ise 0,1 puanlık artışla yüzde 10,5 seviyesinde gerçekleşti.
- 19 Ocak Merkez Bankası faiz oranlarının sabit tutulmasına karar verdi.
- 26 Ocak Merkez Bankası 2016 yılın ilk enflasyon raporunda yıl sonu enflasyon tahminlerini yüzde 7,5 olarak açıkladı.
- 26 Ocak Merkez Bankası, yüzde 5 olarak hedeflenen 2015 enflasyonunun yüzde 8,81 çıkması nedeniyle hükümete açık mektup gönderdi.
- 27 Ocak Amerikan Merkez Bankası (FED) 2016 yılının ilk Açık Piyasa Komitesi (FOMC) toplantısında faizleri sabit tuttu.
- 3 Şubat TÜFE Ocak'ta yüzde 1,82 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,55 arttı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 9,58 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 5,94 oldu.
- 4 Şubat AB Komisyonu'nun Kış Ekonomik Tahminler raporunda Türkiye için büyüme tahmini bir önceki rapora göre 2016 yılı için yüzde 3,2'den 3,4'e ve 2017 için yüzde 3,4'ten 3,6'ya yükseltildi.
- 15 Şubat TÜİK verilerine göre Kasım'da işsizlik oranı bir önceki aya göre değişim göstermedi, geçen yılın aynı dönemine göre ise 0,2 puanlık azalışla yüzde 10,5 seviyesinde gerçekleşti.
- 23 Şubat Merkez Bankası faiz oranlarının sabit tutulmasına karar verdi.
- 3 Mart TÜFE Şubat'ta yüzde 0,02 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,2 düştü. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 8,78 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 4,47 oldu.
- 10 Mart Avrupa Merkez Bankası (ECB), dünya ekonomisi için çok kritik olan faiz kararını açıklayarak yüzde 0,05 olan politika faiz oranını 0'a indirdi.
- 15 Mart TÜİK verilerine göre Aralık'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,3 puan artış gösterirken, geçen yılın aynı dönemine göre 0,1 puanlık azalışla yüzde 10,8 seviyesinde gerçekleşti.
- 16 Mart ABD Merkez Bankası (FED) yılın ikinci toplantısında faizleri değiştirmede.
- 24 Mart Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranını yüzde 10,75'ten yüzde 10,50'ye indirdi ve borçlanma faiz oranını ise yüzde 7,25 düzeyinde sabit tuttu. Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranı ise yüzde 12,25'ten yüzde 12'ye indirildi.

23 Mart	Türkiye'de işsizlik oranı 2015'te bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 10,3 oldu. İşsiz sayısı bir önceki yıla göre 204 bin kişi artarak 3 milyon 57 bin kişi olarak gerçekleşti. 2014'te işsizlik oranı yüzde 9,9 ve işsiz sayısı da 2 milyon 853 bin olarak açıklanmıştı.
31 Mart	TÜİK verilerine göre Türkiye'nin 2015 4. Çeyrek GSYH büyüme oranı yüzde 5,7 olurken, 2015 yılı tamamında ise büyüme oranı yüzde 4 olarak gerçekleşti.
4 Nisan	TÜFE Mart'ta yüzde 0,04 azalırken, Yİ-ÜFE yüzde 0,40 arttı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 7,46 ve yurt içi üretici fiyatlarında yüzde ise 3,80 oldu.
15 Nisan	TÜİK verilerine göre Ocak'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,3 puan artış gösterirken geçen yılın aynı dönemine göre 0,2 puanlık azalışla yüzde 11,1 seviyesinde gerçekleşti.
19 Nisan	Merkez Bankası Başkanlığı sona eren Erdem Başçı görevini Murat Çetinkaya'ya devretti.
20 Nisan	Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranı yüzde 10,50'den yüzde 10'a ve borç verme faiz oranını ise yüzde 12'den yüzde 11,50'ye indirdi.
27 Nisan	Amerikan Merkez Bankası (FED) politika faizini değiştirmeyerek yüzde 0,25-0,50 aralığında tuttu.
3 Mayıs	TÜFE Nisan'da yüzde 0,78 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,52 artış gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 6,57 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 2,87 oldu. Böylece TÜFE ve Yİ-ÜFE, Mayıs 2013'ten beri en düşük seviyeye düştü.
3 Mayıs	Avrupa Birliği (AB), Türkiye ekonomisi için büyüme tahminini yukarı yönlü revize ederek bu yıl için yüzde 3,5 ve gelecek yıl için ise 3,7 olarak öngördü.
12 Mayıs	Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranını yüzde 10'dan yüzde 9,50'ye ve borç verme faiz oranını ise yüzde 11,50'den yüzde 11'e indirdi.
16 Mayıs	TÜİK verilerine göre Şubat'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,2 puan azalış gösterirken, geçen yılın aynı dönemine göre 0,3 puan azalarak yüzde 10,9 seviyesinde gerçekleşti.
24 Mayıs	Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranı yüzde 10'dan yüzde 9,50'ye ve Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını ise yüzde 11,50'den yüzde 11'e indirdi.
26 Mayıs	Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard&Poor's (S&P) artan tüketici talebinin Türkiye ekonomisinin büyümesini destekleyeceğini belirterek bu yıl ve gelecek yıl büyümenin yüzde 3,4 seviyesinde olmasının beklendiğini kaydetti.
3 Haziran	TÜFE Mayıs'ta yüzde 0,58 ve Yİ-ÜFE yüzde 1,48 artış gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 6,58 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 3,25 oldu.

- 10 Haziran TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisi 2016 1. Çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 4,8 büyüme kaydetti.
- 15 Haziran Amerikan Merkez Bankası (FED) yaptığı açıklama ile yüzde 0,25 ile yüzde 0,50 aralığındaki faiz oranlarında değişiklik yapmadığını duyurdu.
- 15 Haziran TÜİK verilerine göre Mart'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,8 puan azalış gösterirken geçen yılın aynı dönemine göre 0,5 puanlık azalış ile yüzde 10,1 seviyesinde gerçekleşti.
- 21 Haziran Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranını yüzde 9,5'ten yüzde 9'a ve Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını ise yüzde 11'den yüzde 10,5'e indirdi.
- 23 Haziran Birleşik Krallık vatandaşları, AB üyesi olarak kalıp kalmamayı oyladı. Referandumdan AB'den ayrılma kararı (Brexit) çıktı.
- 4 Temmuz TÜFE Haziran'da yüzde 0,47 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,41 artış gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 7,64 ve yurt içi üretici fiyatlarında yüzde ise 3,41 oldu.
- 15 Temmuz TÜİK verilerine göre Nisan'da işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,8 puan azalış gösterirken geçen yılın aynı dönemine göre 0,3 puan azalışla yüzde 9,3 seviyesinde gerçekleşti.
- 15 Temmuz OECD, Türkiye Ekonomik İnceleme Raporu'nda Türkiye için büyüme beklentisini 2016 için yüzde 3,9 ve 2017 için de yüzde 3,7 olarak açıkladı.
- 17 Temmuz Merkez Bankası 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından finansal piyasaların etkin işleyişinin sürdürülmesi, meydana gelebilecek dalgalanmaların önüne geçilmesi ve olası bir kriz ortamının doğmasının engellenmesi amacıyla aldığı yedi maddelik tedbir paketini açıkladı.
- 19 Temmuz Merkez Bankası, gecelik faiz oranlarını marjinal fonlama oranı yüzde 9'dan yüzde 8,75'e ve Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını ise yüzde 10,5'ten yüzde 10,25'e indirdi.
- 20 Temmuz Uluslararası kredi ve derecelendirme kuruluşu S&P, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası artan riskleri işaret ederek Türkiye'nin BB+ olan notunu BB'ye ve görünümünü ise "durağan"dan "negatif"e indirdi.
- 26 Temmuz Merkez Bankası Başkanı Murat Çetinkaya, "Enflasyon Raporu 2016-III" raporunun tanıtım toplantısında, "Enflasyonun, 2016 sonunda orta noktası yüzde 7,5 olmak üzere yüzde 6,6 ile yüzde 8,4 aralığında gerçekleşeceğini tahmin ediyoruz" dedi.
- 27 Temmuz FED, politika faizinde değişikliğe gitmedi.
- 3 Ağustos TÜFE Temmuz'da yüzde 1,16 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,21 artış gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 8,79 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 3,96 oldu.
- 15 Ağustos TÜİK verilerine göre Mayıs'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,1 puan artış gösterirken, geçen yılın aynı dönemine göre 0,1 puan artarak yüzde 9,4 seviyesinde gerçekleşti.
- 19 Ağustos Uluslararası kredi ve derecelendirme kuruluşu Fitch, Türkiye'nin "BBB-" ile "yatırım yapılabilir" seviyede bulunan kredi notunu teyit etti, not görünümünü ise "durağan"dan "negatif"e çevirdi.

23 Ağustos	Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranını yüzde 8,75'ten yüzde 8,5'e ve Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını ise yüzde 10,25'ten yüzde 10'a indirdi.
26 Ağustos	Türkiye Varlık Fonu ve bu fona bağlı alt fonları kurmak ve yönetmek üzere Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi kuruldu.
5 Eylül	TÜFE Ağustos'ta yüzde 0,29 azalırken Yİ-ÜFE yüzde 0,08 artış gösterdi. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 8,05 ve yurt içi üretici fiyatlarında yüzde ise 3,03 oldu.
9 Eylül	TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisi 2016 I. Çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 3,1 büyüme kaydetti.
19 Eylül	TÜİK verilerine göre Haziran'da işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,8 puan artarken, geçen yılın aynı dönemine göre 0,6 puan artarak yüzde 10,2 seviyesinde gerçekleşti.
21 Eylül	FED politika faizini değiştirmeyerek yüzde 0,25-0,50 aralığında sabit tuttu.
22 Eylül	Merkez Bankası gecelik faiz oranlarında marjinal fonlama oranını yüzde 8,5'ten yüzde 8,25'e ve Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranını ise yüzde 10'dan yüzde 9,75'e indirdi.
24 Eylül	Uluslararası kredi ve derecelendirme kuruluşu Moody's Türkiye'nin kredi notunu "Baa3"ten bir basamak aşağı düşürerek "Ba1" seviyesine düşürdü ve görünümünü de "durağan" olarak belirledi.
27 Eylül	Moody's'in not indirimi kararını değerlendiren Japon kredi derecelendirme kuruluşu Japan Credit Rating (JCR), Türkiye'nin "yatırım yapılabilir" bir ülke olduğunu belirtti.
29 Eylül	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, doğalgaz fiyatlarına 1 Ekim'den itibaren geçerli olmak üzere yüzde 10 indirim uygulanacağını açıkladı.
20 Ekim	Merkez Bankası faiz oranlarının sabit tutulmasına karar verdi.
3 Ekim	TÜFE Eylül'de yüzde 0,18 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,29 arttı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 7,28 ve yurt içi üretici fiyatlarında ise yüzde 1,78 oldu.
4 Ekim	Uluslararası Para Fonu (IMF) Dünya Ekonomik Görünüm (DEG) Ekim 2016 raporunda Türkiye'nin büyüme tahminini 2016 için yüzde 3,8'den yüzde 3,3'e ve 2017 yılı için ise yüzde 3,2'den yüzde 3'e düşürdü.
4 Ekim	Başbakan Binali Yıldırım tarafından 2016-2019 Orta Vadeli Program (OVP) açıklandı. Yeni OVP çerçevesinde bu yılki büyüme oranı tahmini yüzde 4,5'ten yüzde 3,2'ye, gelecek yıl yüzde 4,4, 2018 ve 2019 yıllarında yüzde 5 olarak gerçekleşmesi bekleniyor. Program dönemi sonunda enflasyonun yüzde 5'e, işsizliğin ise yüzde 9,8'e düşeceği tahmin ediliyor.
7 Ekim	Japon kredi derecelendirme kuruluşu JCR, Türkiye'nin yabancı ve yerel para cinsinden uzun vadeli kredi notlarını "durağan" görünüm ile "BBB-" olarak teyit etti.
17 Ekim	TÜİK verilerine göre Temmuz'da işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,5 puan artarken, geçen yılın aynı dönemine göre 0,9 puan artışla yüzde 10,7 seviyesinde gerçekleşti.

27 Ekim	Merkez Bankası yılın dördüncü ve son enflasyon raporunda, 2016 yılı için enflasyon öngörüsünü yüzde 7,5'te tutarken, 2017 için ise yüzde 6'dan yüzde 6,5'e yükseltti.
31 Ekim	Merkez Bankası finansal sisteme ek döviz likiditesi imkanı sağlanması amacıyla rezerv opsiyonu katsayılarında değişiklik yaptı.
2 Kasım	Eylül ayında 100 milyar liralık büyüklüğe ulaşan İşsizlik Sigortası Fonu'nun, gelecek yıl her ay yaklaşık 1 milyar liranın eklenmesiyle 2017'de toplam 113 milyar liralık hacme kavuşması bekleniyor.
2 Kasım	FED politika faizinde değişikliğe gitmedi.
3 Kasım	TÜFE Ekim'de yüzde 1,44 ve Yİ-ÜFE yüzde 0,84 arttı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 7,16 ve yurt içi üretici fiyatlarında yüzde 2,84 oldu.
4 Kasım	Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu S&P, Türkiye'nin kredi notunu "BB" ile sabit tutarken görünümünü "negatif"ten "durağan"a yukarı yönlü revize etti.
4 Kasım	Uluslararası Para Fonu (IMF) heyeti, Türkiye'nin bu yıl yüzde 2,9 büyümesini beklediğini açıkladı.
9 Kasım	AB, Türkiye'nin bu yıl yüzde 2,7, 2017'de yüzde 3 ve 2018'de yüzde 3,3 büyüyeceğini öngördü.
10 Kasım	Merkez Bankası 11 Kasım'dan itibaren teminat döviz depoları için limit uygulamasına yeniden başlayacağını, banka limitlerinin ise 17 Temmuz öncesi limitlerin dört katı olarak uygulanacağını açıkladı.
11 Kasım	Merkez Bankası verilerine göre geçen yılın Eylül ayında 167 milyon dolar fazla veren cari işlemler hesabı, 2016'nın aynı ayında 1,68 milyar dolar açık verdi. Böylece 12 aylık cari işlemler açığı 32,41 milyar dolara yükseldi.
12 Kasım	Merkez Bankası TL zorunlu karşılıklarına yapılan faiz ödemesi belirleme yöntemini değiştirdi.
12 Kasım	Merkez Bankası tarafından Türk lirası ve yabancı para cinsinden kredi kartı işlemlerinde uygulanacak azami faiz oranlarında indirim yapıldığı belirtildi.
15 Kasım	TÜİK verilerine göre Ağustos'ta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,6 puan artarken geçen yılın aynı dönemine göre 1,2 puan artarak yüzde 11,3 seviyesinde gerçekleşti.
17 Kasım	Merkez Bankası finansal sisteme ek döviz likiditesi imkanı sağlanması amacıyla rezerv opsiyonu katsayılarında değişiklik yapıldığını belirtti.
24 Kasım	Merkez Bankası marjinal fonlama oranını (faiz koridorunun üst bandı) yüzde 8,25'ten yüzde 8,50'ye, bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını ise (politika faizi) yüzde 7,5'ten yüzde 8'e yükseltirken, borçlanma faiz oranını da (faiz koridorunun alt bandı) yüzde 7,25'te sabit tuttu.
5 Aralık	TÜFE Kasım'da yüzde 0,52 ve Yİ-ÜFE yüzde 2 arttı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 7 ve yurt içi üretici fiyatlarında yüzde 6,41 oldu.
12 Aralık	TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisi 2016 3. Çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,8 daraldı.
14 Aralık	FED kısa vadeli faizde 25 baz puan artışa giderek faiz bandını yüzde 0,50-0,75 aralığına yükseltti.